

Profesor Napoleon Halicki (1818-1881) – założyciel Charkowskiej Szkoły Weterynaryjnej, wybitny naukowiec i lekarz-praktyk

© LUBOW ŻWANKO¹, © DMYTRO KIBKAŁO², © JAROSŁAW SOBOLEWSKI³

¹Centrum Muzealne, ²Zakład Chorób Wewnętrznych i Diagnostyki Klinicznej Zwierząt, Wydział Medycyny Weterynaryjnej, Państwowy Uniwersytet Biotechnologiczny w Charkowie, ul. Alczewskich 44, 61002 Charków, Ukraina

³Katedra Ochrony Zdrowia Publicznego i Dobrostanu Zwierząt, Instytut Medycyny Weterynaryjnej, Wydział Nauk Biologicznych i Weterynaryjnych, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, ul. Lwowska 1, 87-100 Toruń

Otrzymano 04.05.2024

Zaakceptowano 13.05.2024

Zhvanko L., Kibkalo D., Sobolewski J.

Professor Napoleon Halitsky (1818-1881) – founder of the Kharkiv Veterinary School, outstanding scientist and practicing veterinarian

Summary

This article presents a portrait of the eminent Pole, Professor Napoleon Halitsky (1818-1881), a talented creator of the veterinary education and science system in Kharkiv and Eastern Europe, founder of the Kharkiv Practical Veterinary School (1839) as a department of Kharkiv University, and the Kharkiv Veterinary School (1850) – the city's second higher educational institution. The article is based on archival sources, previously unknown in Poland, preserved in the collections of the Lithuanian State Historical Archives in Vilnius and the Archive of digitized periodicals of the Central Scientific Library of V. N. Karazin Kharkiv National University. The authors emphasize that alongside organizational activities and years of service as director of the Kharkiv Veterinary School, Napoleon Halitsky was engaged in scientific research, being an outstanding European scientist, seeking ways to overcome infectious diseases in cattle in the mid-19th century. He was a respected and authoritative scholar of his time, deserving of recognition by future generations.

Keywords: Napoleon Halitsky, Practical Veterinary School, Kharkiv Veterinary School, scientist, veterinarian

Okres zaborów, jeden z najtrudniejszych w dziejach Polski, doprowadził nie tylko do utraty państwowości, ale także konieczności opuszczenia ziem polskich przez wybitne jednostki. Jedną z takich osób, której nazwisko ma prawo być wpisane do panteonu wybitnych polskich naukowców, był profesor weterynarii Napoleon Halicki. To dzięki jego pracy w dalekim Charkowie w połowie XIX w. powstały szkoły weterynaryjne, w których wykształcenie uzyskiwali także Polacy. Trwało to do czasu upadku Imperium Rosyjskiego. Napoleon Halicki jest jednym z najważniejszych twórców systemu nauki i edukacji weterynaryjnej w Ukrainie, a może także w Europie Wschodniej.

Celem artykułu jest przedstawienie życiorysu profesora Napoleona Halickiego na podstawie unikatowych źródeł historycznych, zachowanych w jednostkach naukowych w Ukrainie i na Litwie oraz przybliżenie (a często przypomnienie) polskiemu czytelnikowi sylwetki wybitnego uczonego i dydaktyka. Jest to

pierwsza praca badawcza oparta na materiałach Litewskiego Państwowego Archiwum Historycznego w Wilnie zawartych w teczce archiwalnej nr 1356 „O veterinarnyih lekaryah Galitskom i Zakjevskom opredelennyih na slujbu v Harkovskiy universitet iz vospitannikov Vilenskoj Mediko-Hirurgicheskoy Akademii” („O lekarzach weterynarii Halickim i Zakzewskim powołanym do służby na Uniwersytecie Charkowskim ze studentów Wileńskiej Akademii Medyczno-Chirurgicznej”), przechowanej w zespole nr 720 „Imperatorska Wileńska Medyko-Chirurgiczna Akademia” i materiałów gazety „Charkowskie Wiadomości Gubernialne” ze zbiorów Archiwum zdigitalizowanych czasopism Centralnej Biblioteki Naukowej Narodowego Uniwersytetu im. Wasyła Karazina w Charkowie.

Życie Napoleona Halickiego z punktu widzenia historyka warto podzielić na okresy jego działalności: wilejsko-wileński (do 1837 r.) – obejmujący lata dziecięce, studia i wybór drogi zawodowej; charkow-

ski (1837-1868) – z dominującą działalnością organizacyjną, naukową, dydaktyczną i praktyczną jako lekarza medycyny i lekarza weterynarii; małoserwecki (1868-1881) – czas pobytu na emeryturze oraz dalszej praktyki lekarskiej.

Wilejka – Wilno (do 1837)

Napoleon urodził się w 1818 r. w miasteczku powiatowym Wilejka w guberni wileńskiej (obecnie miasto na Białorusi w obwodzie mińskim), w rodzinie polskiego szlachcica Damiana Halickiego. Niestety, informacji o rodzicach, jak również o latach dzieciństwa dotychczas nie udało się odzyskać. Wiadomo tylko, że w XIX w. rodzina Halickich posiadała dobra i folwark Mały Serwecz w odległości „25 wiorst od Wilejki” (26). O czasach zdobywania przez Halickiego wykształcenia średniego oraz wyższego historyk medycyny Stanisław Kośmiński pisał: „Do gimna-

12 sierpnia 1837 r. Minister Spraw Wewnętrznych Imperium Rosyjskiego, Dmitrij Błudow, uwzględniwszy prośbę kuratora Charkowskiego Okręgu Oświatowego hrabiego Jurija Gołowkina, skierował zdolnego absolwenta szkoły wileńskiej Napoleona Halickiego do Uniwersytetu Charkowskiego na stanowisko prosekatora (10). O decyzji Halicki został poinformowany 14 października tego roku (10). Drogę z Wilna do Charkowa (1119 wiorst – ok. 1200 km) odbył powozem konnym podążającym przez stacje: Bobrujsk, Żytomierz, Jakimowska, Czernihow, Chorof, Reszetyliwka. Podróż została opłaconą przez władze Uniwersytetu Charkowskiego, a jej koszt wyniósł 228 rubli (10). Warto wspomnieć, że do Charkowa Halicki został skierowany wraz z Józafatem Zakrzewskim, lekarzem weterynarii II oddziału, który miał pełnić obowiązki asystenta prosekatora, czyli być jego pomocnikiem (10).

Charków (1837-1868)

Od później jesieni 1837 r. na kolejne 31 lat Charków stał się domem Napoleona Halickiego, miejscem, w którym pozostawił po sobie dobre wspomnienia. Dzięki niespotykanej energii, pracowitości i przede wszystkim determinacji, przeszedł długą drogę od prosekatora zootomii Katedry Weterynarii Charkowskiego Uniwersytetu do wybitnego uczonego profesora oraz dyrektora założonej przez niego wyższej uczelni – czołowej wszechnicy weterynaryjnej na terenie Europy Wschodniej w okresie od XIX do początku XX wieku. Jego życie w Charkowie można podzielić na dwa okresy: lata 1837-1850 to działalność zmierzająca do powstania i rozwoju Praktycznej Szkoły Weterynaryjnej, kontynuacja własnej edukacji medycznej, obrona pracy magisterskiej; lata 1851-1868 to stworzenie Charkowskiej Szkoły Weterynaryjnej oraz kierowanie tą placówką, jako jej pierwszy dyrektor.

Jak zostało wspomniane, Napoleon Halicki rozpoczął pracę jako prosekator zootomii przy profesorze Karolu Wiszniewskim, który w tym samym roku 1837 został przeniesiony do Charkowa i objął kierownictwo Katedry Nauk Weterynaryjnych tutejszego Uniwersytetu (31).

Już od momentu przybycia do Charkowa Napoleon Halicki dał się poznać jako zdolny organizator i twórca biblioteki weterynaryjnej. Szczególne starania dotyczyły założenia samodzielnie działającego przy Uniwersytecie Zakładu Weterynaryjnego. W ich efekcie 1 września 1839 r. powstała pierwsza Praktyczna Szkoła Weterynaryjna nie tylko w Charkowie, ale także na południu Imperium Rosyjskiego. Była ona oddalona od budynków uczelni i znajdowała się przy ul. Sumskiej, na ówczesnych krańcach miasta (28). Działania te zyskały uznanie kierownictwa

Ryc. 1. Były gmach Imperatorskiej Wileńskiej Akademii Medyko-Chirurgicznej (pierwotnie – pałac hrabiów Chodkiewiczów), Wilno 2023. Źródło: zdjęcie Lubow Żwanko

zjum uczęszczał w Mołodecznie, następnie zapisał się do Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie” (6). Na podstawie „Listy Uczniów Imperatorskiej Wileńskiej Medyko-Chirurgicznej Akademii” zachowanych w zbiorach Litewskiego Państwowego Archiwum Historycznego w Wilnie można z dużym prawdopodobieństwem odtworzyć przebieg studiów Napoleona Halickiego. Wiadomo, że studia jego finansowane były przez państwo, co prawdopodobnie było wynikiem jego ponadprzeciętnych zdolności naukowych. Wysokie oceny w trakcie studiów skutkowały otrzymaniem licznych nagród. W roku akademickim 1834/1835 wymieniony był jako student pierwszego oddziału I Klasy Weterynaryjnej (11), w roku akademickim 1835/1836 – jako student II Klasy (11), w ostatnim roku studiów 1836/1837 – jako student III Klasy Weterynaryjnej (11).

Po ukończeniu studiów uzyskał dyplom lekarza weterynarii I stopnia, pozwalający ubiegać się o zatrudnienie w charakterze wykładowcy na uczelni wyższej.

Uniwersytetu. W latach 1839-1850 wykształcono tu 26 lekarzy weterynarii oraz 60 pomocników weterynaryjnych (3).

Napoleon Halicki był utalentowanym dydaktykiem, wykładał farmakognozę i zoochirurgię (6). W roku akademickim 1842/1843 prowadził zajęcia z zootomii, kurs hodowli bydła, a także przygotowywał preparaty do wykładów. W kolejnych latach uczył zoofarmakologii i zoterapii ogólnej (1848/1844), zoochirurgii (nauczanie ostrzenia narzędzi chirurgicznych) (1846/1847), ogólnej terapii zwierząt, specjalnej terapii zwierząt, weterynaryjnej medycyny sądowej, a także kierował zajęciami klinicznymi. „Z powyższej wymienionej całkiem jasne, ile pracy niestrudzonego pracownika nauki dźwigał na swoich ramionach. Na jego wykłady przychodziło wiele studentów, sale były po brzegi wypełnione młodzieżą, która pragnęła posłuchać utalentowanego profesora. Potrafił prowadzić wykłady tak, aby zawsze były ciekawe i zrozumiałe. Jego czułość w relacjach z młodzieżą, nieobojętność wobec jej potrzeb tworzyły powszechną miłość i szacunek do profesora Halickiego, co potwierdzają dotychczas żyjący jego współcześni pamiętający tę światłą postać” (12).

W 1848 r. Napoleon Halicki, według profesora Artura Kijasa, został powołany na stanowisko adiunkta Katedry Nauk Weterynaryjnych Uniwersytetu Charkowskiego, z zachowaniem prawa prowadzenia kursów oraz zarządzania Praktyczną Szkołą Weterynaryjną (5). Był też zaangażowany w pracę Wydziału Medycznego Uniwersytetu: pracował jako członek Komisji Rekrutacyjnej oraz prowadził dla studentów-medyków kurs epizootologii (13). Wraz z intensywną działalnością pedagogiczną i praktyczną samodzielnie przygotował i zdał egzaminy magisterskie, obronił pracę naukową, uzyskując w 1849 r. stopień magistra weterynarii (29).

Napoleon Halicki jako autorytet z dziedziny weterynarii, lekarz i naukowiec został zaangażowany w zwalczanie chorób bydła na terenie Imperium Rosyjskiego. W 1848 r. wysłano go do guberni stawropolskiej w celu niesienia pomocy dotkniętym cholerą (6). Brał także udział w walce z dżumą w południowych guberniach Imperium Rosyjskiego.

Najważniejszym osiągnięciem Napoleona Halickiego było zorganizowanie Charkowskiej Szkoły Weterynarii. Na mocy rozkazu cesarza Imperium Rosyjskiego z dnia 12 kwietnia 1850 r. w Charkowie miała powstać druga na terenie mocarstwa jednostka kształcąca w dziedzinie nauk weterynaryjnych. W tym celu przewidziano reorganizację istniejącej Praktycznej Szkoły Weterynaryjnej (17). Warto zauważyć, że podobna jednostka została założona w Dorpacie w 1848 r. i to na jej wzór został przygotowany statut szkoły charkowskiej. Wybór Charkowa był nieprzypadkowy: po pierwsze działała tu Praktyczna Szkoła Weterynaryjna oraz, co ważniejsze, miasto było położone w centrum guberni ukraińskich z rozwiniętą

Ryc. 2. Fotografia Napoleona Halickiego, Charków, 1865. Źródło: <https://zpe.gov.pl/kronika/645657>

hodowlą. Szkoła podlegała bezpośrednio Kuratorowi Charkowskiego Okręgu Oświatowego i znajdowała się pod nadzorem dyrektora. Przewidywano budowę nowych budynków uniwersyteckich, a także przekazano siedem akrów gruntów, na których miały znajdować się obiekty hodowlane i pastwisko (8).

6 czerwca 1851 r. Napoleon Halicki na mocy rozporządzenia cesarza został powołany na stanowisko pierwszego dyrektora Charkowskiej Szkoły Weterynarii z równoczesnym awansem na stanowisko profesora. Według Statutu Szkoły do obowiązków Napoleona Halickiego jako dyrektora (funkcję sprawował 17 lat) należało:

„37) Dyrektor jest kierownikiem Szkoły we wszystkich dziedzinach zarządzania.

38) Dyrektor jest wybierany spośród Profesorów przez Kuratora Okręgu Oświatowego i po akceptacji Ministra Oświaty Publicznej zostaje zatwierdzony na okres czterech lat przez Wysocześniejsze Rozporządzenie.

39) Dyrektor monitoruje prawidłowy, bieżący przebieg nauczania, prawidłowe i terminowe wykonywanie rozkazów kierownictwa wyższego szczebla oraz ogólnie wykonywanie przez wszystkich pracowników Szkoły powierzonych im obowiązków.

40) Dyrektor stale zwraca uwagę na pracowitość i sukcesy uczniów, promując to na wszystkie sposoby, które od niego zależą. [...]

42) Każdego miesiąca Dyrektor składa na ręce Kuratora Okręgu Oświatowego raport o działalności Szkoły” (27).

1 sierpnia 1851 r. na bazie istniejącej przy Uniwersytecie Praktycznej Szkoły Weterynaryjnej, powstała samodzielna placówka edukacyjna Charkowska Szkoła Weterynaryjna – uczelnia „pierwszego stopnia”, druga w mieście uczelnia wyższa (28). Pierwsze wykłady odbyły się 6 października 1851 r. i właśnie od tego dnia liczy się jej historia działalności dydaktycznej.

Początkowo placówka mieściła się w budynku Praktycznej Szkoły Weterynaryjnej, ale nie odpowiadał on potrzebom uczelni wyższej, dlatego wiosną 1851 r. powołano komitet nadzorujący budowę nowego gmachu (19). Wzniesienie go zajęło prawie 3 lata (od końca 1851 – do końca 1854 r.). Projektantem był architekt Michaił Lwow. Zachowany do dzisiaj budynek zdobiony elementami późnego klasycyzmu mieścił się przy ul. Sumskiej 2 (po zmianie numeracji

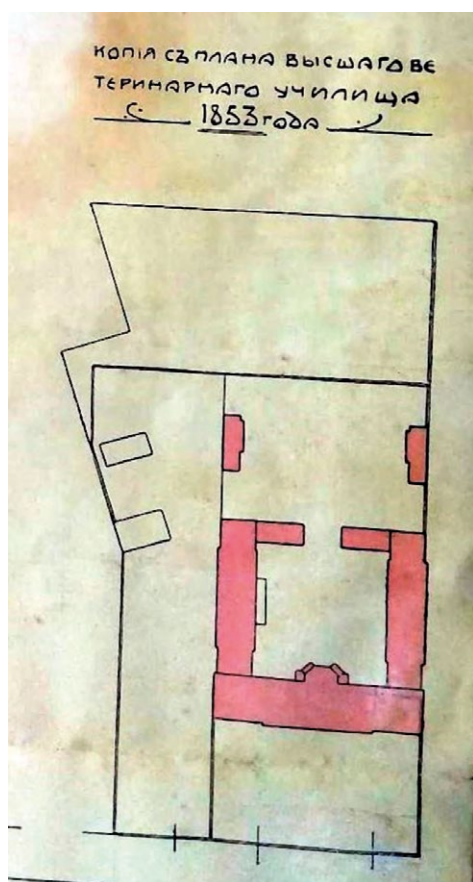
Ryc. 3. Widok gmachu Charkowskiej Szkoły Weterynaryjnej (od 1873 r. – Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego. Źródło: Ze zbiorów Centrum Muzealnego Uniwersytetu Biotechnologicznego w Charkowie

w 1875 r. – Sumska 37) (30). Napoleon Halicki był jednym z inicjatorów powstania tej siedziby i już jemu współcześni odnotowali, że szkoła „mieści się obecnie w swoim własnym, ogromnym budynku” (7).

W momencie inauguracji działalności Charkowskiej Szkoły Weterynaryjnej pracowało w niej tylko dwóch profesorów. Obydwaj byli Polakami – dyrektor Napoleon Halicki oraz Jerzy Fortunat Witowicz, absolwent Wileńskiego Uniwersytetu, który też studiował nauki weterynaryjne na Uniwersytecie w Wiedniu (9). Wykładał on w języku polskim w Akademii Medyko-Chirurgicznej w Wilnie, a po jej zamknięciu pracował jako weterynarz gubernialny w Wilnie (20). W październiku 1851 r. do Szkoły w Charkowie został skierowany na stanowisko adiunkta jeszcze jeden Polak – Jerzy Poluta (23).

W grudniu 1853 r. na stanowisko profesora po zmarłym Jerzym Witowiczu przybył z Warszawy Edward Ostrowski (4). Był pierwszym, który spisał dla potomnych cenne wiadomości o wielokierunkowej działalności Napoleona Halickiego, a także autorytetem refleksji o tym nietuzinkowym człowieku. W 1856 r. w „Magazin für die gesammte Thierheilkunde” wydawanym w Szkole Medycyny Weterynaryjnej w Berlinie opublikował on obszerny artykuł pt. „Komunikaty o Cesarskiej Rosyjskiej Szkole Weterynaryjnej w Charkowie. Od profesora Ostrowskiego”.

W artykule pisał: „Dyrektor naszej szkoły, radca stanu Halicki, od 18 lat zajmuje się weterynarią. Na początku swojej działalności publicznej był on prorektorem i wykładowcą tutejszej Praktycznej Szkoły Weterynaryjnej, później był jej kierownikiem i jednocześnie adiunktem miejscowego uniwersytetu, gdzie prowadził dla studentów wydziału medycznego wykłady o chorobach epizootycznych i weterynarii. Jego stałe wyjazdy naukowe, podczas których miał okazję odwiedzać wiele odległych miejscowości i prowadzić liczne badania, pozwoliły mu zapoznać się z terenem

Ryc. 4. Kopia planu Charkowskiej Szkoły Weterynaryjnej (1853). Źródło: *Raevskiy A.: Kratkiy istoricheskiy ocherk 50-letiya Harkovskogo Veterinarnogo Instituta. Harkov: Tipografiya firmy „Adolf Darre” 1912, s. 35*

naszego kraju, jego problemami i potrzebami w zakresie medycyny weterynaryjnej. Wieloletnia praktyczna działalność z zootomią rozwinęła w nim niezwykły talent chirurgiczny i zrobiła go jednym z najbardziej umiętnych chirurgów. Założył on podwaliny tworzenia prestiżowego gabinetu zoologicznego, który pod każdym względem jest dowodem jego wiedzy, doświadczenia i niestrudzonej pracowitości. Był on pierwszy, kto prowadził na naszym terenie badania i eksperymenty w zakresie szczepień przeciw księgosuszowi i kontynuuje je do dziś, niezależnie od prowadzonych w guberniach noworosyjskich przez słynnego dyrektora Szkoły Weterynaryjnej w Dorpacie profesora Jessena. Po jak najlepszym rozłożeniu przedmiotów wśród docentów naszej instytucji prowadzi wykłady z zootomii porównawczej, zochirurgii teoretycznej, teoretycznego podkuwania koni. Oprócz tych przedmiotów jest kierownikiem kliniki chirurgicznej” (15).

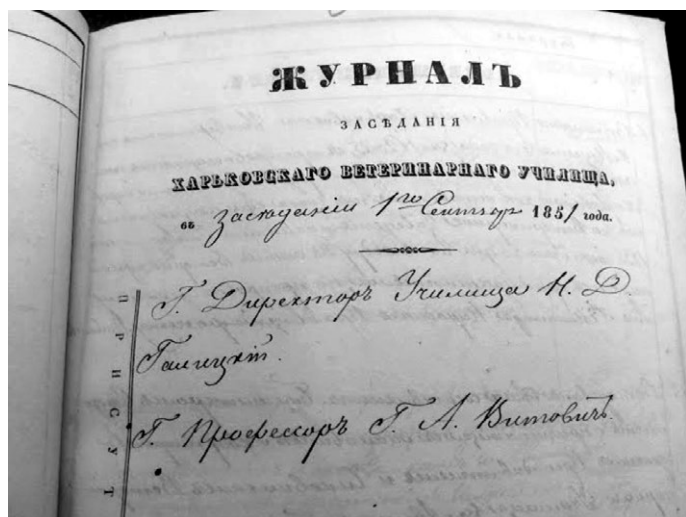
Osobny biogram Halickiego opublikował Ostrowski w słowniku „Biographisch-literarisches Lexicon der Thierärzte aller Zeiten und Länder: sowie der Naturforscher, Ärzte, Landwirthe, Stallmeister u.s.w., welche sich um die Thierheilkunde verdient gemacht haben” (Leksykon biograficzno-literacki lekarzy weterynarii wszystkich czasów i krajów: a także przyrodników, lekarzy, rolników, koniuszych itp., którzy wnieśli wybitny wkład w medycynę zwierząt) (1863) zredagowanym przez niemieckiego lekarza weterynarii oraz pisarza Georga Wilhelma Schradera (1788/1792-1869) (1).

Od chwili założenia szkoły Napoleon Halicki wykładał „Naukę o chorobach zakaźnych”, z której zostały wyodrębnione dwa osobne działy: epizootiologia i bakteriologia. W 1856 r. został delegowany na uczelnie weterynaryjne w Sankt Petersburgu i Dorpacie w celu zapoznania się z kierunkami i warunkami pracy placówek weterynaryjnych, a także ze stanem hodowli koni i bydła w guberniach północnych Imperium Rosyjskiego (29).

Napoleon Halicki kierował szkołą przez 17 lat. W tym okresie stała się uczelnią wyższą, „ponieważ ubiegający się o studia musieli wykazać się wyższą kwalifikacją”, zaś okres studiów przedłużono do czterech lat. Podczas uroczystości z okazji 50-lecia Charkowskiej Szkoły Weterynaryjnej 6 października 1901 r. dyrektor Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego, profesor Arkadiusz Rajewski (jeden z następców Napoleona Halickiego) podkreślił zasługi pierwszego dyrektora dla rozwoju uczelni: „Podziwu godne są pracowitość i talent N. D. Halickiego, który jest naprawdę pierwszym uczonym i działaczem naszego Charkowskiego Instytutu Weterynaryjnego od chwili jego założenia do czasów rozwoju. W ciągu 17 lat dyrektor Halicki nie tylko wspierał uczelnię, ale też zdołał ją rozślawić zarówno w Rosji, jak i za granicą, dokąd był nieraz delegowany. Rzeczywiście, można powiedzieć, że tylko dzięki niemu udało się uratować szkołę przed likwidacją w pierwszych latach jej ist-

nienia” (23). Pierwszymi słuchaczami Charkowskiej Szkoły Weterynaryjnej byli uczniowie Praktycznej Szkoły Weterynaryjnej przy uniwersytecie. W okresie pierwszego dziesięciolecia – od 1851 do 1861 – ukończyło ją 763 wychowanków (2).

Napoleon Halicki był wybitnym epizootologiem nie tylko w rozumieniu dydaktyka, ale także naukowca. Był czołowym badaczem księgosuszu bydła, jako pierwszy w Ukrainie przeprowadził badania nad skutecznością szczepień przeciwko tej chorobie. Oddajmy w tym miejscu głos Arkadiuszowi Rajeskiemu: „Obciążony pracą w szkole, wyszukiwał on czas, żeby zajmować się poważnymi zagadnieniami, do których w tamtym czasie należało pytanie o pochodzeniu księgosuszu u bydła, i był on jednym z pierwszych, kto doszedł poprawnego wniosku, opierając się na swoje wieloletnie obserwacje o to, że południe Rosji nie jest tzw. kolebką (ojczyzną) zarazy dżumowej” (23).

Ryc. 5. Strona z Dziennika posiedzeń Charkowskiej Szkoły Weterynaryjnej, na której wymieniono nazwisko Napoleona Halickiego (1 września 1851 r.). Źródło: Ze zbiorów Centrum Muzealnego Uniwersytetu Biotechnologicznego w Charkowie

Nieodłączną działalnością profesora Halickiego były zagraniczne wyjazdy naukowe mające na celu poznanie struktur naukowych i edukacyjnych weterynarii w różnych państwach, ale także udział w konferencjach i kongresach. W połowie 1857 r. odbył czteromiesięczną podróż naukową do Francji, Belgii i Niemiec, której celem było poznanie systemu nauczania leczenia zwierząt (na wydatki w delegacji otrzymał 1000 rubli z równoczesną wypłatą pensji) (18). W październiku 1862 r. w Hamburgu uczestniczył w posiedzeniu naukowym, na którym omawiano m.in. zagadnienia kwarantanny bydła oraz działaniom pozwalającym zapobiegać chorobom zakaźnym zwierząt (22). W kolejnych latach reprezentował naukę rosyjską, jako delegat na 1. Międzynarodowy Kongres Weterynaryjny (Hamburg, 1863) oraz 2. Międzynarodowy Kongres Weterynaryjny (Wiedeń, 1865), w których aktywnie uczestniczył w dyskusji nad problemem zwalczania księgosuszu bydła.

Efektom jego wszechstronnej działalności oraz uznania wkładu w rozwój nauk weterynaryjnych było członkostwo rzeczywiste i korespondencyjne krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych, m.in. Włoskiego Towarzystwa Weterynaryjnego, Towarzystwa Weterynarzy Praktykujących w Sankt Petersburgu. Od czasu założenia w 1861 r. Charkowskiego Towarzystwa Medycznego Napoleon Halicki został jego członkiem i na posiedzeniach przedstawiał referaty na tematy weterynarii i sprawozdania z wyjazdów zagranicznych. Na jednym z takich posiedzeń profesor zaprezentował przypadki chorób bydła w celu porównania ich z podobnymi chorobami ludzi (21).

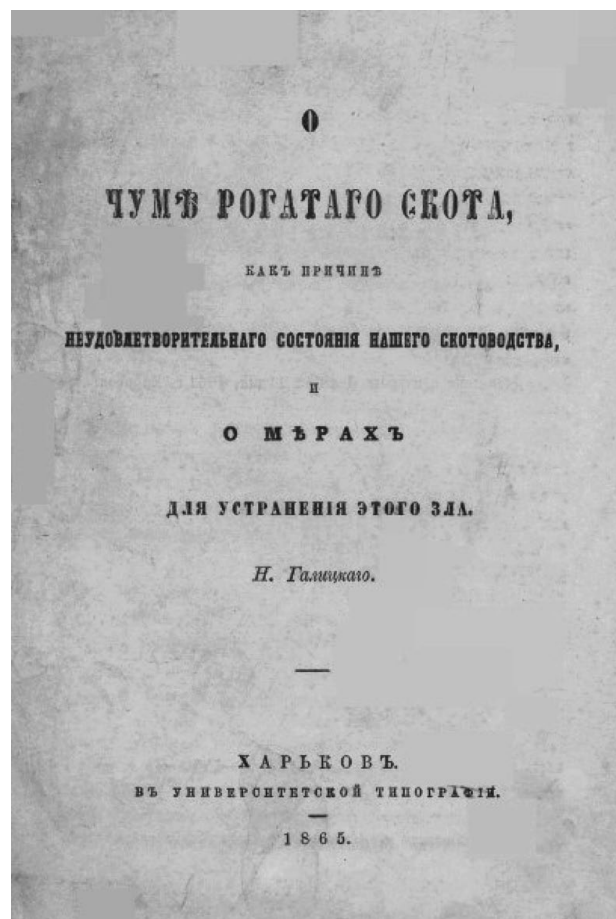
Napoleon Halicki w ciągu swego życia łączył pracę na polu naukowo-dydaktycznym w dziedzinie weterynarii z praktyką lekarza medycyny (studia medyczne odbył na Wydziale Medycznym Charkowskiego Uniwersytetu, uzyskawszy w czerwcu 1842 r. tytuł lekarza 1. oddziału w części medycznej) (12). Od 1843 r. jego nazwisko umieszczono na „Liście alfabetycznej Urzędników Medycznych mających pełne prawo do pełnienia w Rosji praktyki lekarskiej” (24), która w okresie Imperium Rosyjskiego w latach 1810-1917 była corocznie publikowana przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych. W 1880 r. został wpisany jako „lekarz i magister weterynarii, rzeczywisty radca stanu” (25). Szczególną kartą w jego biografii był udział w zwalczaniu epidemii, które cyklicznie pojawiały się w Charkowie. W latach 1847-1848, kiedy w Charkowie szalała epidemia cholery, Napoleon Halicki „z wyjątkową gorliwością” zaangażował się w sprawę leczenia chorych, otrzymawszy za swoją ofiarną pracę „Wysoczajszeje uznanie” (12).

Intensywna działalność dydaktyczna, kierowanie Szkołą Weterynaryjną oraz liczne wyjazdy zagraniczne nie pozwalały Napoleonowi Halickiemu na częste publikacje naukowe. Oprócz pisanych w języku rosyjskim rozmaitych konspektów z prowadzonych przez niego przedmiotów, ukazały się następujące prace:

1. Sprawozdanie z podróży zagranicznych i obserwacji naukowych; złożone Ministerstwu, na którego zlecenie zostało opublikowane w ministerialnym czasopiśmie oraz w odrębnych drukach w 1857 r. (Otchet o puteshestvii zagranitsey i ob uchenyih nablyudenyah; predstavlen v Ministerstvo, po rasporyajeniyu kotorogo i napechatan v jurnale onogo i otdelnymi ottiskami v 1857 godu.)

2. Historyczny przegląd szczepień przeciw księgosuszowi i działalność Charkowskiej Szkoły Weterynaryjnej (opublikowany własnym sumptem w 1862 r.). (Istoricheskoe obozrenie predohranitelnago privivaniya chumy rogatago skota i deystviya Harkovskogo veterinarnago uchilisha po etomu predmetu (sam pechatal, 1862 g.).)

3. Raport z podróży do Hamburga opublikowany przez Ministerstwo Oświecenia Publicznego 25 lipca 1863 roku. (Puteshestvie v Gamburg, gde razsmatrivalis meryi, kotoryie v nastoyaschee vremya neobhodimo

Ryc. 6. Napoleon Halicki. Dżuma bydła jako przyczyna niezadowolającego stanu naszej hodowli bydła i o środkach likwidacji tego zła (Charków, 1865). Źródło: Ze zbiorów Państwowej Naukowej Biblioteki im. Wołodymyra Korolenki w Charkowie

принятии дліа предупрежденія повалныи и заразительныи болезней, – otchet o svoem puteshestvii predstavily v Ministerstvo Narodnogo Prosvescheniya 25 iyulya 1863 goda.)

4. Dżuma bydła jako przyczyna niezadowolającego stanu naszej hodowli bydła i o środkach likwidacji tego zła (Charków 1865). (O chume rogatago skota, kak prichine neudovletvoritelnago sostoyaniya nashego skotovodstva i o merahy dlya ustraneniya etogo zla).

5. Podróż prof. Halickiego do gubernii chersońskiej, jekatierinosławskiej, połtawskiej i charkowskiej w celu inspekcji zakładów dokonujących szczepień przeciw dżumie i najlepszych zakładów hodowli bydła. Raport opublikowany w 1866 roku. (Puteshestvie prof. Galitskago vy Hersonskuyu, Ekaterinoslavskuyu, Poltavskuyu i Harkovskuyu gubernii dlya osmotra chumoprivatelnymi zavedeniy i luchshih zavodov domashnih jivotnyih (otchety sego puteshestviya predstavlen v Ministerstvo i napechatan otdelnymi ottiskami, 1866 goda) (12).

W tym miejscu warto przytoczyć ważne wyjaśnienie przedstawione przez Stanisława Kościńskiego, który, jak się wydaje, podczas przygotowania hasła o Halickim kontaktował się z jego rodziną: „Halicki zajęty pracą profesorską pisał niewiele, artykuły jego

ogłoszone są drukiem w języku rosyjskim, rodzina posiada je również w rękopisach po polsku, albowiem Halicki miał zamiar ogłosić je w języku ojczystym, gdy go śmierć zaskoczyła” (6).

Za swoją wieloletnią pracę zawodową na rzecz rozwoju szkolnictwa i nauki weterynaryjnej na całym południu Imperium Rosyjskiego Napoleon Halicki został uhonorowany odznaczeniami i nagrodami. W 1862 r. został rzeczywistym radcą stanu IV klasy, co według Tabeli Rang Imperium Rosyjskiego nadawało dziedziczny przywilej szlachecki. Osoby posiadające tę rangę zajmowały wysokie stanowiska: w służbie wojskowej – generał-major, w służbie cywilnej – dyrektor departamentu w ministerstwie, gubernator, gradonauczalnik. Miał też prawo po przejściu na emeryturę do noszenia munduru służbowego.

Mały Serwecz (1868-1881)

W 1868 r. przeszedł na emeryturę. W tymże roku Wincenty Leopold Śleńdziński, który przebywał w Charkowie na zesłaniu administracyjnym, namalował jego portret, który zachował się w zbiorach Muzeum Sztuki w Wilnie. Powrócił do swojego majątku Mały Serwecz na Wileńszczyźnie, gdzie zajął się praktyką lekarską, lecząc miejscową ludność (23). Zmarł 15 grudnia 1881 r. (14). Warszawski „Tygodnik Ilustrowany” w rubryce „Nikrologia roczna” 10 czerwca 1882 r. odnotował: „HALICKI NAPOLEON, założyciel i dyrektor instytutu weterynaryjnego w Charkowie, człowiek wielkiej zasługi i pracy niezamordowanej, zmarł dnia 15 grudnia 1881 r. w majątności swej Małym Serweczem, w gubernii wileńskiej” (16).

Profesor Napoleon Halicki był wybitnym organizatorem systemu oświaty weterynaryjnej nie tylko w skali Imperium Rosyjskiego, ale także całej Europy Wschodniej. Był wybitnym uczonym, prowadzącym w połowie XIX wieku badania zmierzające do zwalczania chorób zakaźnych bydła. 31 lat życia poświęcił Charkowowi, gdzie w pełni zrealizował się jako wykładowca, uczony, działacz społeczny. Założył i został dyrektorem pierwszej Szkoły Weterynarii, której rozwój był możliwy dzięki jego energii i wytrwałości. Ratował też mieszkańców Charkowa przed epidemią cholery. To miasto, dzięki nieustannej pracy Napoleona Halickiego, zostało najważniejszym na ziemiach ukraińskich ośrodkiem oświaty i nauki weterynaryjnej. Praca Halickiego pozwoliła charkowskiej uczelni weterynaryjnej stać się czołową w tej dziedzinie w ówczesnej Europie Wschodniej. Jest to niewątpliwie asumpt do kolejnych badań.

Piśmiennictwo

- [813] Halicki (Russland). Biographisch-literarisches Lexicon der Thierärzte aller Zeiten und Länder: sowie der Naturforscher, Aerzte, Landwirthe, Stallmeister u.s.w., welche sich um die Thierheilkunde verdient gemacht haben/gesammelt von G. W. Schrader; vervollständigt und herausgegeben von Eduard Hering. Przedruk oryginału: Stuttgart: Verlag von Ebner & Seubert, 1863. Redakcja.; Lipsk: Zentralantiquariat der Deutschen Demokratischen Republik 1967, s. 178-179.

2. Bagaley D., Miller D.: Istorija goroda Harkova za 250 let ego suschestvovaniya (1655-1905). Istoricheskaya monografiya, Tom 2: XIX i nachalo XX veka, Harkov: Tipografiya i Litografiya M. Zilberberg i synovya 1912, s. 599.
3. Foygt K.: Istoriko-statisticheskie zapiski ob Imperatorskom Harkovskom universite i ego zavedeniyah ot osnovaniya Universiteta do 1859 goda. Harkov: V Universitetskoy tipografii, 1859, s. 16.
4. Kibkalo D., Żwanko L.: Profesor Edward Ostrowski (1816-1859) – twórca weterynarii polskiej: zyciorys oczami współczesnego. Textus et Studia 2021, 3 (27), s. 17.
5. Kijas A.: Polacy w Rosji od XVII wieku do 1917 roku: słownik biograficzny. Warszawa–Poznań: Instytut Wydawniczy PAX 2000, s. 107.
6. Kościński St.: Słownik lekarzów polskich obejmujący oprócz krótkich zyciorysów lekarzy polaków oraz cudzoziemców w Polsce osiadłych, dokładną bibliografią lekarską polską od czasów najdawniejszych aż do chwili obecnej. Warszawa: nakładem autora, 1883-[1885], s. 601.
7. Kowańko S.: Istoriko-statisticheskoe opisanie goroda. Harkovskie gubernskie vedomosti. Neofitsialnaya chast, 1859, 1 maya, s. 292.
8. Kratkaya istoriya Harkovskogo universiteta. Harkovskie gubernskie vedomosti. Neofitsialnaya chast, 1850, 4 noyabrya, s. 354.
9. Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne w Wilnie, zespół 720, op. 1, sygn. 1034, karta 1.
10. Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne w Wilnie, zespół 720, op. 1, sygn. 1356, karta 1, 5, 11, 18.
11. Litewskie Państwowe Archiwum Historyczne w Wilnie, zespół 720, op. 1, sygn. 1527, karta 13, 49, 73 odwrot.
12. Meditsinskiy fakultet Harkovskogo universiteta za pervyie sto let ego suschestvovaniya (1805-1905), pod red. prof. I. P. Skvortsova i prof. D. I. Bagaley. Kharkov: tipografiya „Pechatnoye delo” 1905-1906, s. 310-312.
13. Millak K.: Polacy w nauce i służbie weterynaryjnej u obcych. Kwart. Hist. Nauki i Techn., 1957, nr 2, s. 296.
14. Millak K.: Słownik polskich lekarzy weterynaryjnych biograficzno-bibliograficzny 1394-1918. Warszawa: Państwowe wydawnictwo rolnicze i leśne 1963, s. 71.
15. Mittheilungen über die Kaiserlich Russische Tierarzneischule in Charkow. Vom Professor Ostrowski daselbst. Magazin für die gesammte Thierheilkunde. Berlin: Verlag von August Hirschwald, 69 Unter den Linden, Ecke der Schadow – Strasse, 1856, s. 236-237.
16. Nikrologia roczna. Tygodnik Ilustrowany, 1882, nr 337, t. XIII, 10 czerwca, s. 365.
17. Ob uchrejenii Harkovskogo veterinarnogo uchilisha. Jurnal Ministerstva Narodnogo Prosvescheniya, 1850, 7 (67), otd. 1, s. 4-7.
18. Otyezjayut za granitsu. Harkovskie gubernskie vedomosti. Neofitsialnaya chast, 1857, 8 iyunya, s. 173.
19. Państwowe Archiwum Obwodu Charkowskiego w Charkowie, zespół 3, op. 165, sygn. 195, karta 1.
20. Perenc A.: Historia lecznictwa zwierząt w Polsce/oprac. i uzup. Konrad Millak. Warszawa, Wrocław: Ossolineum 1958, s. 182.
21. Protokół sobraniya Harkovskogo meditsinskogo obschestva. Harkovskie gubernskie vedomosti. Neofitsialnaya chast, 1862, 20 aprelya, s. 362.
22. Protokół sobraniya Harkovskogo meditsinskogo obschestva. Harkovskie gubernskie vedomosti. Neofitsialnaya chast, 1862, 30 dekabrya, s. 1023.
23. Raevskiy A.: Kratkiy istoricheskii ocherk 50-letiya Harkovskogo Veterinarnogo Instituta. Harkov: Tipografiya firmy „Adolf Darre” 1912, s. 8-9.
24. Rossiyskiy meditsinskiy spisok na 1843 god. S.-Peterburg: V tipografii MVD, 1843, s. 74.
25. Rossiyskiy meditsinskiy spisok na 1880 god. S.-Peterburg: V tipografii MVD, 1880, s. 64.
26. Serwecz Mały, wieś, powiat wilejski, gmina Serwecz. Śl. Geograf. Królestwa Polskiego, t. X: Rukszenice–Sochaczew. Warszawa: nakł. Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1889, s. 458.
27. Ustav Harkovskogo veterinarnogo uchilisha. Jurnal Ministerstva Narodnogo Prosvescheniya, 1850, 7 (67), otd. 1, s. 17.
28. Żwanko L.: 200 lat weterynarii polskiej: z Wilna do Torunia przez Charków. Katalog wystawy. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2023, s. 5.
29. Żwanko L.: Wybitni Polacy i Charków: słownik biograficzny (1805-1918). Charków: Majdan 2019, s. 116.
30. Żwanko L.: Wybitni polscy weterynarze w Charkowie: postaci, osiągnięcia, odkrycia (XIX-początek XX stulecia) w 170. rocznicę powstania Szkoły Weterynaryjnej w Charkowie. Katalog do wystawy. Charków: FOP Rubaszkin D. J. 2021, s. 6.
31. Żwanko L., Kibkalo D. i wsp.: Polacy – twórcy weterynarii na terenach Ukrainy Wschodniej (XIX-początek XX wieku): w 170. rocznicę powstania Szkoły Weterynaryjnej w Charkowie. Medycyna Wet. 2021, 77 (03), s. 162.

Autor korespondencyjny: prof. Lubow Żwanko, ul. Alczewskich, 44, 61002 Charków, Ukraina; e-mail: zhvan2012@gmail.com